

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і архітектури
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
Фонд інституційного розвитку української науки
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Всеукраїнська науково-практична
конференція до 75-ї річниці прийняття
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

КИЇВ 2024

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і
архітектури
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
Фонд інституційного розвитку української науки
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)**

***ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВІЙНИ***

**Всеукраїнська науково-практична конференція
до 75-ї річниці прийняття
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ**

КИЇВ 2024

УДК 341.3+342.7+342.8
З-32

Рекомендовано до друку Вченою радою КНУБА, прот. № 18 від 26.01.2024 р.

Редакційна колегія

Куліков П.М. – д.е.н., проф., ректор КНУБА (голова)
Вервейко І.Д. – заступник керівника Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
Марченко М.В. – к.ю.н., Фонд інституційного розвитку української науки
Мьоллер П. – член правління, Директор, Фонд Ебергарда Шьока (Німеччина)
Вайзе Т. – віце-президент Фонду підтримки будівельної галузі (Німеччина)
Деревінський В.Ф. – д.і.н., проф., КНУБА
Карпунцов В.В. – д.ю.н., проф., КНУБА, ВГО «Ліга інтернів»
Ковальчук О.Ю. – к.т.н., доц., КНУБА
Мамедов А.М. – к.т.н., доц., КНУБА
Мамонтов І.О. – к.ю.н., проф., Заслужений юрист України, КНУБА
Марченко М.В. – к.ю.н., виконавчий директор Фонду інституційного розвитку української науки
Машков К.Є. – к.ю.н., КНУБА, адвокат
Новицька Н.Б. – д.ю.н., проф., Державний податковий університет
Перегуда Є.В. – д.п.н., проф., КНУБА
Похиленко І.С. – к.ю.н., доц., КНУБА
Присяжнюк О.Б. – суддя Апеляційного суду міста Києва у відставці, колишній Голова Київського суду
Сердюк Н.А. – д.ю.н., проф., КНУБА
Халабуденко О.А. – к.ю.н., доц., КНУБА
Ярошук І.В. – к.і.н., доц., КНУБА

Рецензенти:

Безклубий Ігор Анатолійович – доктор юридичних наук, професор
Шатіло Володимир Анатолійович – доктор архітектури, професор

Захист прав людини в Україні в умовах війни: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 75-ї річниці прийняття Загальної декларації прав людини. (Київ, 6 грудня 2023 р.). Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри, Офіс Уповноваженого Верхов. Ради України та ін. Київ-Тернопіль: КНУБА, «Бескиди», 2024. 186 с.

ISBN 978-966-457-295-5

УДК 341.3+342.7+342.8

© КНУБА

ЗМІСТ

Стеценко С. Судовий захист соціальних прав військовослужбовців в умовах війни	5
Сердюк Н. Проблеми реалізації та захист прав і свобод в умовах війни	9
Мамонтов І., Карпунцов В. Відбудова України як елемент захисту прав людини у воєнних конфліктах: фінансово-правовий аспект.....	13
Миколаєць В. Особисте немайнове право на розпорядження біоматеріалом особи після її смерті.....	16
Новицька Н., Новицький А. Обмеження права на інформацію в умовах воєнного стану	20
Перегуда Є. Щодо реалізації виборчого права в умовах воєнного стану	25
Пилипенко О. Права людини та дитини в умовах війни в Україні.....	31
Бабюк А. Сучасні аспекти реалізації та захисту прав, свобод людини і громадянина	38
Єгоров В., Дьомкін П. Загальна Декларація прав людини та її порушення в умовах війни	41
Козакова І. Пробаційний нагляд за кримінальним законом України: в контексті розвитку сучасної пенології.....	45
Кулеба О. Проблемні питання застосування норм Женевської конвенції в умовах воєнного стану.....	50
Лисенко О. Женевські конвенції про правовий статус комбатантів	53
Машков К. Трудові гарантії мобілізованих працівників під час дії воєнного стану	59
Похиленко І. До питання про принципи обробки персональних даних	63
Khalabudenko O. The right to adequate housing: international, national and local	67

<i>Цебенко С.</i>	
Захист прав людини: виклики та досягнення у сучасному світі та їх вплив в Україні	76
<i>Ярошук І.</i>	
Освіта в умовах війни: виклики для України	81
<i>Машиков К.</i>	
Особливості переходу зі спрощеного позовного провадження в загальне позовне у цивільному процесі.....	85
<i>Дружинін Д.</i>	
Латентність злочинності у сфері господарської діяльності.....	90
<i>Крутило О.</i>	
Роль і значення недержавних організацій у процесах розбудови громадянського суспільства	93
<i>Мигун М.</i>	
Про співробітництво громад прикордонних територій з муніципалітетами інших країн: кейс Сумщини.....	97
<i>Сидорович Р.</i>	
Інститут державної служби та політика запобігання і провіддії дискримінації	100

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

<i>Гюнай К.</i>	
Права та свобода людини в Україні в умовах війни	103
<i>Дегтяр Олександр</i>	
Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.....	105
<i>Дегтяр Олена</i>	
Домашнє насильство в кримінальному праві України	109
<i>Дроздов П.</i>	
Вплив діяльності прокуратури на захист і забезпечення прав людини.....	116
<i>Загородній Н.</i>	
Проблеми забезпечення безпеки міжнародного гуманітарного права в умовах війни в Україні	120
<i>Келеберда А.</i>	
Проблемні питання реалізації прав і свобод у сучасному інформаційному суспільстві.....	123
<i>Копчук О.</i>	
Система захисту прав людини в Україні за умов війни	129

Кравченко А.	
Права людини під час війни: конституційно-правові гарантії та обмеження.....	132
Куреня Ю.	
Практики демократії в Україні в умовах війни	137
Лемішко В.	
Україна та Рада Європи: особливості співпраці	142
Махотенко М.	
Поняття війни та її легітимізація міжнародним правом: теоретико-правовий аспект	146
Мегесь І.	
Захист права власності в Україні в умовах воєнного стану.....	151
Михайлова Є.	
Права дітей, які залишилися без батьків під час воєнного стану.....	154
Низовий Є.	
Цифровізація в часи реформації захисту прав людини.....	157
Новіков Н.	
Екоцид в аспекті порушення основоположних прав людини....	160
Пилипенко В.	
Охорона прав на наукові відкриття	164
Рубан А.	
Причини та наслідки використання ворожого культурного контенту для українського народу і його культури.....	167
Степенко Н.	
Вплив молодіжних організацій на розвиток прав молоді під час війни	170
Харко К.	
Права людини як фактор консолідації суспільства в умовах політичних криз	173
Шаховець А.	
Проблема депортації, смерті, каліцтва українських дітей, завданих діями РФ	176
Шовкун А.	
Сексуальне насильство як елемент злочинів проти людяності та засіб вчинення геноциду в рамках порушення гуманітарного права.....	181
Ягодинський В.	
Механізми захисту прав людини в умовах війни в Україні.....	184

Анастасія КРАВЧЕНКО,
магістрантка ОП «Захист прав людини у сфері будівництва та містобудування»,
Наук. керівник: д.ю.н., проф. Сердюк Н.А.,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ

В історії людства війни завжди призводили до найбільших випробувань для прав і свобод людини. Україна, яка стала ареною збройного конфлікту, стикається з неабиякими викликами щодо захисту прав своїх громадян. У цьому контексті проблема захисту прав людини набуває особливого значення.

Перше і найважливіше завдання - забезпечити безпеку мирного населення. Військові конфлікти залишають за собою багато постраждалих, і головна відповідальність перед суспільством і світом - це забезпечити, щоб цивільні особи не потрапляли під вогонь воєнних дій. Влада повинна робити все можливе для того, щоб гарантувати безпеку життя та недоторканність особи. Другим важливим аспектом є забезпечення гідного стандарту життя для постраждалих від війни. Багато людей втратили свої домівки, роботу та родини через війну. Влада повинна забезпечити ефективну систему соціальної підтримки, реінтеграції та реабілітації, щоб люди могли знову знайти своє місце в суспільстві. В Конституції України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану» № 766-VIII від 10.11.2015 закріплене визначення та основи правового статусу воєнного стану, без внесення змін про таке. У статті 20 цього Закону розглядається правовий статус та обмеження прав і свобод громадян під час воєнного стану. Стаття 22 встановлює заборону застосування тортур та жорстокого поводження під час введення воєнного стану[1]. Починаючи з 24 лютого 2022 року, внесені зміни до цього Закону стосуються удосконалення порядку кримінального провадження в умовах воєнного стану, розширення можливостей обрання єдиного податку за ставкою 2% для певних осіб, а також відтермінування проведення спец перевірки протягом дії воєнного

стану.

Сама Конституція України визначає поняття "воєнного стану" у контексті внесення змін до неї (стаття 157) та в частині 2 статті 64, яка регулює можливість обмеження деяких прав людини.

Права людини, які гарантує Конституція України, є невідчужуваними та непорушними (стаття 21) [2]. Ці абсолютні права не можуть бути обмежені навіть у виняткових умовах, таких як надзвичайний або воєнний стан. Крім того, право на судовий захист, згідно зі статтею 55 Конституції, не підлягає обмеженням згідно зі статтею 64 Конституції.

Визначаючи легітимність мети встановленого Законом обмеження, Конституційний Суд України дійшов висновку, що обраний законодавцем засіб її досягнення (часове обмеження строком у два роки) хоч і є раціонально пов'язаним із нею, однак не може бути визнаним таким, що є домірним для досягнення встановленої мети, оскільки не є підтвердженням того, що погіршення стану здоров'я цієї категорії осіб, спричинене пораненням (контузією, травмою або каліцтвом) під час служби в Збройних Силах України, не може настати після спливу встановленого строку. Установлення такого законодавчого обмеження є невиправданим з огляду також на те, що законодавець мав можливість обрати для досягнення цієї ж мети засіб, який менш обтяжливо зачіпав би сферу реалізації прав військовослужбовців на соціальний захист. І наостанок, висновок надає Конституційний суд України: «якщо у разі втручання держави шляхом ухвалення нормативного акта має місце обмеження права військовослужбовців на соціальний захист, то доведення виправданості такого обмеження покладається на орган публічної влади, який ухвалив такий нормативний акт» [3]. Необхідно боротися за те, щоб влада не використовувала війну як виправдання для порушення основних прав людини, таких як свобода слова, право на справедливий суд, та запобігання підтисканню політичних відомств. Однак, незважаючи на виклики, які виникають в умовах війни, Україна має залишатися відданою принципам прав людини.

Україна виступає в ролі прикладу в справі захисту прав людини в умовах війни, враховуючи важливість гуманітарних цінностей та правових принципів у будь-яких обставинах. Тільки шляхом об'єднання сил влади, громадськості та підтримки міжнародної спільноти можна забезпечити

високий стандарт захисту прав людини в умовах війни та зберегти гідність і свободу для кожного громадянина. Як приклад можна навести міжнародну організацію Червоний Хрест, головною метою якої є захист людських життів та здоров'я, а також запобігання і полегшення людських страждань. Ця організація надає допомогу людям незалежно від їх раси, релігійних поглядів чи політичних переконань. Червоний Хрест керується принципами гуманності, нейтральності, незалежності, добровільності, єдності та універсальності у своїй роботі по всьому світу. Його місія - захищати життя і здоров'я людей, особливо під час збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій [4]. Іноді, дотримуючись власних принципів, Червоний Хрест, можливо несвідомо, може підтримати сторону агресора. Наприклад, евакуюючи дітей з зони конфлікту на територію країни, що розв'язала цей конфлікт, організація фактично сприяє цій державі, хоча вважає, що рятує дітей. Адже саме через дії агресивної країни мирне населення змушене тікати та шукати захисту. Тож намагаючись допомогти, Червоний Хрест може ненавмисно стати посібником нападника.

Під час війни найбільше має проявлятися розуміння того, що публічний інтерес, такий як оборона та національна безпека держави, є надзвичайно важливим. Адже саме в забезпеченні цього інтересу концентруються і реалізуються індивідуальні права і свободи громадян. Наприклад, обмеження пересування громадян (комендантська година, блокпости) чи навіть вилучення для потреб оборони майна громадян спрямоване на захист найбільш засадничих прав і свобод людини – права на життя, їх гідності і свободи (наприклад, захист від діяльності диверсійно-підривних груп ворога)». Тому під час воєнного стану особисті інтереси мають поступитися суспільним, а громадяни повинні усвідомлювати пріоритетність захисту держави, навіть якщо це вимагає певних обмежень. Лише ціною таких тимчасових поступок можна гарантувати безпеку та майбутні свободи для всіх.

Варто також зазначити, що Верховна Рада України за період російської збройної агресії ухвалила ряд законів щодо захисту прав людини, зокрема, Закон України від 24 березня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», що свідчить про важливість контролю за гуманітарною допомогою та запобігання її

незаконному використанню, Закон України від 01 квітня 2022 року «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», Закон України від 21 квітня 2022 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» та ряд інших [5]. Продовжуючи думку щодо внесених змін та заходів, вжитих для захисту прав людини під час конфлікту, можна відзначити, що зокрема прийняті закони свідчать про здорове розуміння потреб військовослужбовців та громадян, для захисту їх прав, а також для врегулювання питань щодо допомоги у випадку коли такі особи постраждали від війни.

Ці заходи і внесені зміни покликані забезпечити високий стандарт захисту прав та інтересів громадян в умовах сьогодення нашої країни. Однак, при цьому слід уважно спостерігати за тим, як ці заходи реалізуються на практиці та як вони впливають на реальне життя людей, а також забезпечити, щоб будь-які обмеження прав були виправданими, пропорційними та необхідними для досягнення законних цілей. В контексті військових дій в Україні захист прав людини стає надзвичайно актуальним завданням. Конституційні принципи та норми виявляються невід'ємною складовою у вирішенні цього завдання. Важливо враховувати, що абсолютні права, такі як право на життя та заборону катувань, повинні залишатися непорушними, навіть у найтяжчі періоди. При цьому, будь-які обмеження інших прав повинні бути виправданими, пропорційними та необхідними. Згадані зміни в законодавстві та прийняті закони свідчать про спроби держави вдосконалити правову базу для захисту прав військовослужбовців та цивільних громадян. Проте важливо не лише ухвалювати закони, але і ефективно реалізовувати їх на практиці, забезпечуючи реальний захист громадян. Отже, можна підкреслити, що в умовах воєнного стану важливо зберігати баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами людини. Визначальним є сприйняття того, що обмеження прав можуть бути обґрунтованими та масовими, але вони повинні відбуватися в межах конституційних цінностей, гарантуючи гідність та свободу кожного громадянина.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 07.06.2022).
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1875- IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/1875-IV> (дата звернення: 25.11.2023).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців). м. Київ. 6 квітня 2022 року. № 1-р(П)/2022. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_r_2_2022.pdf; https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_p2_2022_1.pdf (дата звернення: 25.11.2023).
4. Про Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця URL: <https://redcross.org.ua/about-urcs/movement/> (дата звернення: 25.11.2023).
5. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/zak/page/4> (дата звернення: 25.11.2023).

Підписано до друку 01.02.2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 107-321
Умов.-друк. арк. 8,6. Обл.-вид. арк. 8,8.
Тираж 80 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7599 від 10.02.2022 р.